

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ І КАТЕГОРИЗЦІЯ МОВЧАННЯ

Якубович А. В.

(Сумський державний університет)

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Чернюк Н. І.

Дослідження номінацій на позначення мовчання (силенціального ефекту), їх семантичного наповнення у різних мовах є вельми актуальним з огляду на перспективне розширення парадигми знань стосовно контрастивної семасіології та осмислення когнітивно-семантичного континуума. Цю тему досліджували Н. Д. Арутюнова, Л. Р. Безугла, Т. О. Анохіна, С. О. Швачко.

Лінгвісти дедалі частіше фокусують увагу на дослідженні невербального спілкування, його компонентів та засобів позначення. Осмислення феномену мовчання є валоративним розширенням теорії комунікації.

Невербальна поведінка людини вказує на її психологічний стан, а мовчання як силенціальний знак є стратегічним компонентом комунікативної діяльності людини. Як феномен невербального спілкування мовчання виконує комунікативну, перцептивну та інтерактивну функції. Мовчання пов'язане з нормами поведінки соціуму, потребує певних навичок та вмій. Переривання мовлення обумовлено пошуками відповідної форми висловлювання, дією психологічних та рефлексорних чинників, спрямовано на емоційний вплив мовця, його мовленнєві та невербальні дії.

Невербальні дії у спілкуванні мають як підсвідомий, так і регульований запланований характер; феномен мовчання реалізується як спонтанно, так і заплановано. В умовах, коли комуніканти не мають спільного вербального каналу, не володіють мовою або розмовляють на різних мовах, фонація та кінетика можуть стати єдиним засобом спілкування.

Комунікативне мовчання в основному представлено спонтанним типом. Окрім спонтанного емоційного мовлення існує ще заплановане емоційне мовлення, спрямоване на адресата.

Вербальний складник мовленнєвого акту є більш дослідженою частиною комунікації, ніж невербальний. Невербальна поведінка – це такесика (потискання рук, обійми), кінетика (мова тіла, грюкання дверима, поскрипування), міміка (вирази обличчя), просодика (висота тону, гучність, інтенсивність голосу), мовчання.

Мовчання як семіотичний феномен невербаліки - це своєрідний субститут смислу висловлювання, який експлікує поведінку і наповнює мовлення новим емоційним змістом. Семіотика як наука вивчає структуру, функціонування вербальних та невербальних знакових систем. Відомо, що знак виступає в ролі замітника іншого предмета і використовується для одержання, зберігання, перетворення та передачі інформації. Мовному знаку притаманна матеріальність позначення денотата або референта, що перебуває за його межами, умовність, довільність, інформативність та системність. У

писемному дискурсі невербальними компонентами виступають пунктуаційні знаки, які знаково відтворюють просодичні компоненти на письмі.

Немовленнєві фактори супроводжують мовлення та грають значну роль у спілкуванні. Семіотичний знак мовчання передує вербальній комунікації та широко використовується в інтеракції з невербалікою. В усному спілкуванні мовчання обумовлюється станом інтерлокуторів, їх роздумом, пошуком слів, хвилюванням, нервовим стресом, здивуванням тощо.

Засоби невербальної комунікації спілкування являють собою найдавнішу форму спілкування, які передають почуття, бажання та інтегрують з іншими семіотичними знаками. Ми посміхаємося, розводимо руками, намагаючись вийти зі скрутного становища, пояснити стан речей; ми мовчимо, робимо паузи, коли не розуміємо, не спроможні вербально оцінити ситуацію. Класичним став постулат про те, що дії та мовчання є первинними, а мовлення – вторинним.

Комунікативне мовчання має універсальний характер. Різне осмислення силенціального ефекту адресатом есплікується природою мовчання. Вчені виділяють три умови мовчання: 1) свідоме використання силенціального ефекту адресантом; 2) обізнаність адресата про характер мовчання; 3) спільне розуміння комунікантами мовчання.

Силенціальний ефект завжди ситуативний. Він виникає у різних випадках: мовчання семантизує згоду, незгоду, опозицію; виражає емоції (подив, здивування, образу, сумнів, розгубленість); мовчання виражає небажання говорити, давати інформацію, воно може мати певну мету; може бути причиною неспроможності до дії, відчуття дискомфорту в присутності інших людей; мовчання може сигналізувати про малодосвідченість, незитицію.

Мовчання не означає відсутності спілкування. Це своєрідна форма позасловесної ситуації. Мовчання як невербальний засіб спілкування є синтезом ментального та емоційного, що віддзеркалює прагматичні інтенції мовленнєвої діяльності людини.

Мовчання посідає значне місце у писемних текстах сучасних мов та має засоби позначення: невербальні – графічні та вербальні. Феномен мовчання на письмі позначається графічними, лексико-графічними та лексичними засобами. Писемному дискурсу властиве вживання складних синтаксичних конструкцій, йому притаманний детальний характер викладу.

В усному спілкуванні прерогатива належить інтонації. На письмі велике комунікативно-прагматичне навантаження має параграфеміка з її компонентами – графічна сегментація тексту, шрифтові та кольорові набори, іконічні засоби. Мовчання у спілкуванні породжується різними причинами – небажанням розкрити секрет, назвати особу, зобразити хід думок. На письмі таке мовчання позначається в основному трьома крапками, які вказують на емоційно-психологічний стан комуніканта.

Якубович, А.В. Концептуалізація і категоризація мовчання [Текст] / А.В. Якубович; наук. кер. Н.І. Чернюк // Перекладацькі інновації : матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, Суми, 25-27 листопада 2010 р. / Ред. кол.: С.О. Швачко, І.К. Кобякова та ін. — Суми : СумДУ, 2010. — С. 27-28.